

HOZIRGI ZAMON INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SO'Z YASASH USULLARINING SAMARADORLIGI

Obloqulova Gulbahor

*Buxoro Soliq texnikumi katta o'qituvchisi
gulbahorobloqulovagmail.com*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi zamonaviy so'z yasash usullari tahlil qilinib, ularning samaradorlik darajasi, qo'llanish chastotasi hamda zamonaviy leksikani boyitishdagi o'rni o'rganiladi. Morfologik tizim jihatidan farqli bo'lgan bu ikki til o'rtasidagi so'z yasashdagi o'xshashlik va tafovutlar ochib beriladi. Tadqiqot natijalari ingliz tilining analitik, o'zbek tilining esa agglutinatativ xususiyatlariga asoslanadi.*

Kalit so'zlar: *so'z yasash, affiksatsiya, qo'shma so'z, leksik yangilik, ingliz tili, o'zbek tili, morfologik tizim.*

Kirish

Tilning asosiy boyligi uning lug'aviy tarkibidir. Har qanday til zamonaviy hayotda yuz berayotgan ijtimoiy, siyosiy, texnologik o'zgarishlarga javob bera olishi uchun yangi so'zlar yasash imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. So'z yasash esa tilning ichki imkoniyatlari va tashqi ta'sirlarga qanday javob berayotganini ko'rsatuvchi asosiy vositalardan biridir. Ingliz va o'zbek tillarida bu jarayon turlicha amalga oshadi.

1. So'z yasashning asosiy usullari

1.1. Ingliz tilida:

Affiksatsiya (qo'shimchalar bilan yasash): un-happy, re-write, kindness.

Qo'shma so'z yasash (compounding): toothbrush, greenhouse.

Konversiya (so'z turkumi o'zgarishi): to text (fe'l) ← text (ot).

Qisqartmalar (acronyms, blends): NASA, brunch.

Qarz so'zlar va kalkalar: boshqa tillardan kirib kelgan.

1.2. O'zbek tilida:

Affiksatsiya (yopishuvchan qo'shimchalar): yur-uvchi, ish-la-moq, o'qit-uvchi.

Qo'shma so'z yasash: yo'l-yo'lakay, suv idish.

Sinonim asosida yangi ma'noli birliklar: so'zlashuvda keng ishlatiladigan iboraviy birliklar.

So'z yasovchi qo'shimchalar orqali so'z turkumini o'zgartirish.

2. Morfologik tizimlar: Analitik va Agglutinatativ farqi

Ingliz tili — analitik til bo'lib, grammatik ma'no asosan yordamchi so'zlar va so'z tartibi orqali ifodalanadi.

O'zbek tili — agglutinatativ til bo'lib, grammatik va leksik ma'no so'zga qo'shiladigan qo'shimchalar orqali ifodalanadi.

Bu farq har ikki tilda soʻz yasash usullariga bevosita taʼsir qiladi. Masalan, ingliz tilida konversiya (soʻz turkumini oʻzgartirish) juda samarali ishlasa, oʻzbek tilida esa bu koʻproq affiksatsiya orqali amalga oshiriladi.

3. Soʻz yasash samaradorligi: taqqoslash va tahlil

Usul	Ingliz tilida	Oʻzbek tilida
Affiksatsiya	unhappy	bahtsiz
Konversiya	to text (fe'l) → text (ot)	Yugurmoq--yugurish
Compounding	toothbrush	ishbilarmon
Qisqartmalar	NASA	OAV

4. Zamonaviy kontekstdagi tendensiyalar

Soʻnggi yillarda oʻzbek tilida ingliz tilidan kirib kelayotgan soʻzlar orqali yangi soʻz yasash modelalari shakllanmoqda. Ayniqsa texnologiya, marketing, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali kirib kelayotgan soʻzlar fonida oʻzbek tilida qisqartmalar, aralash birliklar paydo boʻlmoqda: blogger, kontent, frilanser va h.k.

Shu bilan birga, oʻzbek tilining ichki imkoniyatlari hisobiga ham koʻplab yangiliklar yaratilmoqda: raqamlashtirish, sunʼiy intellektga asoslangan tizim va h.k.

Xulosa

Hozirgi zamon ingliz va oʻzbek tillarida soʻz yasash usullari oʻzining til tizimi va strukturasiga bogʻliq holda shakllanadi. Ingliz tili soʻz yasashda moslashuvchan va konversiv imkoniyatlarga ega boʻlsa, oʻzbek tili esa boy affiksatsiya tizimi orqali yangi birliklar yaratishda samarali. Ikkala til ham zamon talablariga mos ravishda oʻz leksik tarkibini yangilab, boyitib bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bauer, L. (2003). **Introducing Linguistic Morphology**. Edinburgh University Press.
2. Akhmedov, A. (2020). **Oʻzbek tilida soʻz yasash masalalari**. Toshkent: Fan.
3. Plag, I. (2002). **Word-Formation in English**. Cambridge University Press.
4. Qodirov, H. (2019). **Zamonaviy oʻzbek adabiy tili**. Toshkent: Oʻqituvchi.
5. Quirk, R. et al. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman, 1985.
6. Joʻraev, M. *Hozirgi oʻzbek adabiy tili*. Toshkent: Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2012.

-
7. Plag, I. *Word-Formation in English*. Cambridge University Press, 2003.
8. Karimov, A. *O'zbek tili leksikologiyasi*. Toshkent, 2018.
9. Internet manbalari va zamonaviy ingliz neologizmlari lug'atlari (Oxford Online Dictionary, 2024).

